Eduskunnan lausumat keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta sekä ilmastovuosikertomuksen uudistaminen

Ympäristövaliokunnan kuuleminen 26.5.2021

Ympäristöneuvos Magnus Cederlöf, ympäristöministeriö

I Eduskunnan lausumat

Ympäristöministeriö on raportoinut ensimmäisen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta (Kaisu) kerran vuodessa eduskunnan vuonna 2018 antamien lausumien pohjalta. Viimeksi ympäristöministeriö raportoi toimeenpanosta tämän vuoden tammikuussa. Nyt valmisteilla on seuraava Kaisu-suunnitelma, joka aikataulun mukaan on tarkoitus antaa selontekona eduskuntaan vielä tämän vuoden aikana.

Eduskunnan Kaisu-lausumat koskevat seuraavia seikkoja:

1) **tarvittavien lisätoimien rahoitusta sekä toimien taloudellisia vaikutuksia**

Keskipitkän aikavälin ilmastopoliittisen suunnitelman keskeisiä liikenteen päästövähennystoimenpiteitä, joihin on käytetty valtion rahaa ja joilla voi olla positiivisia vaikutuksia yritystoiminnalle, työllisyydelle ja viennille, olivat vuonna 2020 erilaiset jakeluinfratuet ja kaupunkiseutujen joukkoliikennetuet. Lisäksi valtion rahoitusta on käytetty myös täyssähköautojen hankintatukiin, etanoli- ja kaasuautojen konversiotukiin sekä kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen. Näiden tukien vaikutukset kohdentuvat enemmän kotitalouksiin ja yksittäisiin ihmisiin kuin yrityksiin tai vientiin.

Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen (momentti 31.10.31) varattiin yhteensä 32 900 000 euroa vuonna 2020. Tästä rahoituksesta kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelmaan varattiin 31,5 miljoonaa euroa. Vuoden 2020 investointiohjelman hankehaussa hakemuksia saatiin 131 kappaletta. Niissä haettiin valtionavustusta yhteensä noin 67,5 miljoonan euron arvosta kuntien kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden parantamiseen. Kehittämistarpeita on huomattavasti enemmän mitä valtion tuki mahdollistaa. Vuonna 2020 kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen valtion väyläverkolla varattiin kymmenen miljoonaa euroa.

Energiatuella on rahoitettu teollisuus- ja liikekiinteistöjen lämmöntuotantohankkeita sekä pieniä aluelämpölaitoksia, joissa tyypillisesti öljylämmityksestä siirrytään joko puubiomassaa käyttäviin kiinteän polttoaineen kattiloihin tai maalämpöön. Myös öljylämmityksestä luopumista on vauhditettu investointituen avulla.

Maatalouden päästövähennystoimista suurin osa rahoitetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 rahoista. Hallitusohjelmassa on esitetty useampia toimia maatalouden ilmastokestävyyden parantamiseksi.

Hallitusohjelman tavoitteiden toteuttamiseksi maa- ja metsätalousministeriössä käynnistettiin kokonaisvaltainen maankäyttösektorin ilmastotoimenpidekokonaisuus, jonka tavoitteena on maankäyttösektorin päästöjen vähentäminen sekä hiilinielujen ja -varastojen ylläpito ja vahvistaminen.

2) **ilmastokasvatuksen toteuttamista koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla**

Ilmastokasvatus liittyy kaikkiin koulutusasteisiin. Opetushallitus toteutti vuonna 2019 ilmastovastuu koulutuksessa-vaikutusohjelman, jonka yhtenä tuotoksena oli sidosryhmien kanssa laadittu ilmastovastuun oppimisen toimenpideohjelma. Opetushallitus on myös koonnut sivuilleen eri tahojen tuottamia avoimesti saatavia ilmastokasvatus- ja kiertotalouskasvatusmateriaaleja. Vuonna 2020 Opetushallitus tuki opetustoimen henkilöstön ilmastokasvatuksen täydennyskoulutusta valtionavustuksilla. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kestävän kehityksen näkökulma on nostettu sisällöllisiin tavoitteisiin.

Lisäksi SYKE:n ja Ilmatieteen laitos uudistavat kaikille avointa ilmasto-opasta vuoden 2020 ja 2021 aikana niin sisällöllisesti kuin teknisestikin. Ympäristöministeriö on rahoittanut myös erilaisia hankkeita, joissa mm. kuntien ilmastoviestintää tuetaan. Yhtenä rahoitettuna hankkeena on kansalaisten asumisen hiilijalanjälkeä ohjeistava Hiilihelppi-sivusto, joka aukeaa 2021 keväällä.

3) **Liikennesektorin ilmastotoimia sekä tarvittavien lisätoimien esittämistä**

Valtioneuvosto teki toukokuussa 2021 periaatepäätöksen kotimaan liikenteen päästöjen vähentämisestä, eli niin sanotusta fossiilittoman liikenteen tiekartasta. Tiekartta paaluttaa toimenpiteitä, joilla Suomi saavuttaa hallitusohjelmaan kirjatun tavoitteen kotimaan liikenteen päästöjen puolittamisesta vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2005 tasoon. Tiekartta toteutetaan kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa edistetään päästötöntä liikennettä erilaisin tuin ja kannustimin. Toisessa vaiheessa arvioidaan keinoja, joiden vaikutuksista päästöihin tarvitaan lisää tietoa ennen päätöksentekoa. Viimeisessä vaiheessa arvioidaan, riittävätkö EU-tasolla tehtävät päätökset sekä tiekartan 1 ja 2 vaiheen keinot tavoitteiden saavuttamiseen. Jos tavoitteet eivät näytä toteutuvan, hallitus tekee päätökset muista tarvittavista toimista.

Toukokuussa 2021 valtioneuvosto teki myös lentoliikenteen sekä meri- ja sisävesiliikenteen osalta periaatepäätökset, joilla vahvistettiin kansalliset toimenpiteet sekä kansainvälisen vaikuttamisen painopisteet näiden liikennemuotojen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Periaatepäätösten valmistelu pohjautui fossiilittoman liikenteen tiekarttatyöhön.

Periaatepäätöksissä linjataan useista toimista, joilla helpotetaan siirtymistä uusiutuviin polttoaineisiin ja tuetaan energiatehokkuuden parantamista.

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toimenpiteet on pääosin toimeenpantu tai toimeenpano on käynnissä. Toistaiseksi toimeenpanematta ovat erityisesti toimenpiteitä henkilöautosuoritteen kasvun taittamiseksi ja autokannan uusiutumisen nopeuttamiseksi.

4) vero- ja kannustinjärjestelmän uudistamista

Syksyllä 2020 käynnistyi uuden keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman laatiminen. Uusi suunnitelma laaditaan rinnakkain uuden ilmasto- ja energiastrategian kanssa. Suunnitelma tulee olemaan linjassa hallitusohjelman ilmastotavoitteiden kuten vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteen kanssa. Tavoite tulee edellyttämään kunnianhimoisia toimia kaikilla sektoreilla. Osana ohjaustarpeen tehostamisen arviointia tarkastellaan myös verojen ja tukien merkitystä tavoitteiden saavuttamisessa.

Energiaverotuksen muutostarpeista päästöohjauksen tehostamiseksi valmistui valtiovarainministeriön toimeksiannosta perusteellinen selvitys lokakuussa 2019. Valmistelutyötä jatkettiin ministeriön asettamassa työryhmässä, jonka toimikausi päättyi elokuussa 2020. Työryhmän tehtävänä oli valmistella osana kestävän kehityksen verouudistusta päästöohjauksen lisäämiseksi energiaverotuksen uudistus energiaverotusta koskevien hallitusohjelmakirjausten toimeenpanoksi. Energiaverotusta on uudistettu työryhmän ehdotusten ja suositusten pohjalta.

Liikenteen verotusta pohtinut työryhmä jätti mietintönsä aikaisemmin toukokuussa. Työryhmä esitti rakenteellisia uudistuksia nykyiseen liikenneverotukseen päästöohjauksen tehostamiseksi. Työryhmä tarkasteli kehitystä myös valtiontalouden kannalta.

II Ilmastovuosikertomuksen uudistaminen

Ensimmäinen ilmastovuosikertomus annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2019. Siinä tarkasteltiin erityisesti taakanjakosektorin päästökehitystä ja vuonna 2017 valmistuneen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toimeenpanoa. Ensimmäisen ilmastovuosikertomuksen eduskuntakäsittelyn kuulemisten yhteydessä esitettiin toiveita vuosikertomuksen kehittämisen suhteen. Tällöin tuli erityisesti esiin tarve käsitellä päästökehitystä kokonaisuutena eikä ainoastaan taakanjakosektorin osalta. Ympäristövaliokunta korosti myös mietinnössään (1/2020 vp) tarvetta käsitellä muidenkin sektoreiden päästökehitystä, jotta ilmastovuosikertomus antaisi kokonaiskuvan päästökehityksestä. Lisäksi valiokunta esitti, että vuosikertomusta tulisi kehittää strategisempaan suuntaan, mikä tarkoittaa erityisesti toteutettujen päästövähennystoimen vaikuttavuuden ja riittävyyden arviointia.

Vuoden 2020 ilmastovuosikertomus annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2020. Sen valmistelussa otettiin huomioon valiokunnan mietinnössä esitetyt kehittämistarpeet sekä kuulemisten yhteydessä saatu palaute erityisesti raportoinnin laajuuden osalta. Tarkasteluun otettiin taakanjakosektorin

lisäksi myös päästökehitys päästökauppa- ja maankäyttösektoreilla kokonaiskuvan aikaansaamiseksi. Lisäksi siihen sisällyttiin edellisen vuoden tapaan myös tiedot politiikkatoimista ja sopeutumisesta.

Ympäristövaliokunnan mietinnössä (YmVM 10/2020 vp) esitetään joitakin uusia vuosikertomusta koskevia kehittämistarpeita. Nämä koskevat erityisesti ilmastolain uudistamisen yhteydessä huomioon otettavista seikoista. Valiokunnan mietinnössä korostetaan päästökehityksestä annettavan kokonaiskuvan merkitystä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin, erityisesti suhteessa hiilineutraaliustavoitteeseen. Lisäksi tuodaan esiin tarve arvioida politiikkatoimien vaikutuksia mahdollisimman monipuolisesti.

Vuoden 2021 ilmastovuosikertomus on eduskunnan esittämien linjausten pohjalta tarkoitus kehittää entistä monipuolisemmaksi, jotta se antaisi mahdollisimman kattavan kuvan ilmastopolitiikan kentän kehityssuunnista. Tarkoitus on, että käynnissä olevassa ilmastolain uudistamisessa otetaan huomioon vuosikertomuksen sisällön laajentaminen koskemaan päästökehitystä kokonaisuudessaan, ei ainoastaan taakanjakosektorin tilannetta. Tämän vuoden kertomukseen on tarkoitus sisällyttää laajempi sektoritarkastelu. Näin tehtiin myös viime vuoden kertomuksen osalta.

Tämän vuoden kertomukseen on tarkoitus sisällyttää hallituksen hiilineutraaliustavoitteen tarkastelu. Kertomuksen tarkastelu voi perustua uuteen päästökehitysarvioon, joka on julkaistu vuoden 2021 keväällä osana Hiilineutraali Suomi 2035- tutkimushanketta. Tätä päästökehitysarviota on hyödynnetty muutenkin vuosikertomuksen laadinnassa. Sen lisäksi että kertomuksessa tarkastellaan taakanjakosektorin kokonaiskehitystä, käydään läpi myös sektoriin kuuluvien toimialojen päästökehitys tehtyjen toimien valossa. Kertomuksessa on tarkoitus nostaa esiin myös poikkisektoritoiminnot kuten kuntien ilmastotyö, julkisten hankintojen merkitys sekä kiertotalouden kytkennät ilmastopolitiikkaan.